

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli «WOM» w Bielsku-Białej (Polska)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції*

УДК 811.161.2(062)
С91

*Затвердила до друку вчена рада Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 8 від 07 березня 2023 р.).*

Рецензенти:

Володимир Олексенко, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету;

Надія Баландіна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

Наталія Сизоненко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету.

С91	Сучасні проблеми дослідження української мови й методики її навчання в закладах загальної середньої та вищої освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 лютого 2023 р., м. Полтава). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 162 с.
-----	--

У пропонованому виданні оприявлені результати наукових досліджень, що охоплюють широкий спектр актуальних питань української лінгвістики й дидактики, а саме: семантико-функційні спроможності мовних одиниць у різностильових текстах / дискурсах; мовна репрезентація ідіостилю майстрів художнього слова; особливості міжкультурної комунікації; соціолінгвістичні виміри сьогодення; інноваційні методи, прийоми й форми навчання мови в ЗЗСО та ЗВО тощо.

Тези доповідей подаємо в авторській редакції. Автори (автори й наукові керівники – для здобувачів) відповідальні за зміст представлених матеріалів.

УДК 811.161.2(062)

© Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, 2023

© Кафедра української мови, 2023

© Автори статей, 2023

Редакційна колегія:

Фазан Василь, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, доктор теологічних наук, професор, голова редакційної колегії;

Шитик Людмила, завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор філологічних наук, професор;

Маленко Олена, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор філологічних наук, професор;

Швидка Надія, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат філологічних наук, доцент;

Коваленко Ольга, завідувач відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін, методист української мови та літератури, Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Жьола-Земчак Катаржина, науковий консультант з вивчення польської мови та культури Регіонального Центру удосконалення вчителів «WOM» в Бельсько-Бялій (Польща);

Павлова Ірина, завідувач кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат філологічних наук, доцент;

Ніколашина Тетяна, доцент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат філологічних наук, доцент;

Педченко Світлана, доцент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат філологічних наук, доцент;

Лукаш Наталія, старший викладач кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат філологічних наук;

Дейна Людмила, старший викладач кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат філологічних наук.

Зміст

Богиня Лариса	7
Комунікативні навички міжкультурної взаємодії в практиці навчання української мови як іноземної	
Брайло Юлія, Кисла Наталія	12
Екстралінгвальний вплив на семантику й функціонування окремих обсягів	
Вазірова Анжела	18
Оцінна лексика в рекламному тексті	
Вельмих Вікторія	23
Мовна поведінка учнівства на тлі повномасштабної війни: сучасні тенденції	
Горобатюк Марина, Скаб Мар'ян	29
Емоційно забарвлені неологізми в українській мові часів російсько-української війни	
Гордієнко Олена	37
Місце вигуків у структурі мовних одиниць	
Гуцуляк Христина, Скаб Мар'ян	40
Проблемні питання української стилістики та вивчення їх у шкільному курсі «Українська мова» на матеріалі творів письменників Буковини	
Денисовець Ірина	46
Тенденції становлення й розвитку терміна усічення в українській дериватології	
Іванова Тетяна	53
Про самостійну роботу іноземних студентів при вивченні української мови	
Карнаух Анна	56
Урбанонімний простір історичного роману «Горить свіча» В. Малика	
Карпенко Світлана	59

Міждисциплінарний аспект вивчення української мови в умовах не гуманітарної професійної освіти

Комлик Наталія	62
Семантично-функційні потенції сурядних словосполучень в українському художньому дискурсі ХХ століття	
Кучеренко Ірина	67
Інтегроване навчання мови і мовлення в сучасній українській школі	
Кучмак Катерина	73
Особливості відмінювання гідронімів чоловічого роду II відміни твердої групи	
Логвиновська Аліна	78
Невербальні засоби спілкування як складники цілісного усвідомлення комунікативної взаємодії в художньому тексті	
Ломекіна Поліна	82
Вербалізація емоцій у художньому дискурсі Світлани Талан	
Лукаш Наталія	85
Структурно-семантичні параметри фразеологічних одиниць із квантитативною семантикою	
Mabrouki Ashraf	89
The evolution of qr codes and their integration into education	
Маковоз Юлія	95
Словотвірні моделі фемінітивів в інтернет-виданні «Коло»	
Мироненко Юлія	100
Основні чинники появи лексичних запозичень	
Оксана Мокляк	104
Запозичення як джерело формування сучасного молодіжного сленгу	

Онуфрієнко Анастасія	108
Критерії успішності, успішної соціалізації та кіберсоціалізації особистості	
Педченко Світлана	112
Комунікативні параметри суб'єктивної модальності	
Петрів Яна	116
Вивчення односкладних речень іменного типу в підручниках з української мови для 8 класу: порівняльний аспект	
Піддубна Вікторія	121
Лінгводидактична роль рідної мови на заняттях з іноземної (позитивний трансфер)	
Рябокобилко Катерина	126
Вербалізація концепту «війна» в поетичному дискурсі Сергія Жадана	
Самар Марина	130
Діалектизми як стрижневий вияв лінгвоіндивідуалізацій Мирослава Дочинця	
Сизоненко Наталія	134
Лексико-семантичні засоби діалогічності наукового тексту (на матеріалі фахового видання «Агроекологічний журнал»)	
Устименко Ірина	140
Семантико-стилістичні параметри афоризмів у романі Марії Ткачівської «Тримайся за повітря»	
Устіловська Тетяна	144
Нестандартне навчання. «Смачні» уроки з української мови	
Хлистун Ірина	156
Вставлені конструкції в есеїстичних текстах Оксани Забужко	

Наталія Сизоненко,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
гуманітарних і соціальних
дисциплін Полтавського
державного аграрного
університету,
м. Полтава, Україна.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ДІАЛОГІЧНОСТІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФАХОВОГО ВИДАННЯ «АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ»)

Ключові слова: діалогічність, лексико-семантичні засоби, науковий текст.

Одним з актуальних напрямів досліджень наукового тексту є вивчення його діалогічної природи, експлікованої лінгвістичними засобами, які забезпечують вираження смислів у текстовій діяльності та зумовлюють ефективність комунікації між мовними суб'єктами – автором, читачем, авторським «Я», іншими авторами, згадуваними в науковому тексті. У такий спосіб забезпечується діалогічність мовлення – вираження в тексті засобами мови взаємодії комунікантів, їхніх смислових позицій.

Питання діалогічності в писемному науковому мовленні вивчали О. Баженова, З. Висоцька, Н. Заніздра та В. Заніздра, М. Кожина, Н. Красавцева, Л. Красильникова та ін. Графостилістичні, лексико-семантичні, морфологічні та синтаксичні засоби діалогічної організації науково-навчальних текстів технічної галузі предметно розглянуті в дисертації В. Шабуніної [3]; експресивні та прагматичні засоби діалогізації англійської наукової прози проаналізовані в дослідженні З. Корневої та Ю. Павловської [1]; мовленнєві засоби і способи вираження діалогічності в англomовному

науковому агротехнічному дискурсі конкретизовані в розвідці Н. Пільгуй [2]. Попри очевидні напрацювання науковців, вивчення лінгвістичних засобів вираження діалогічності наукового тексту потребує подальшого дослідження.

Мета розвідки – проаналізувати лексико-семантичні засоби діалогічності наукового тексту. До аналізу залучено 45 наукових статей фахового видання «Агроекологічний журнал» за 2022 рік.

Послуговуючись класифікацією способів вияву діалогічності в писемному науковому мовленні М. Кожині, у публікаціях фахового видання «Агроекологічний журнал» можна виокремити такі лексико-семантичні засоби діалогічності наукового тексту:

1) «розмова» з іншою згадуваною особою/особами – однодумцями:

- покликання на авторитетну думку, доведені факти, які слугують підґрунтям дослідження: *за класифікацією, за прогнозами експертів..., за даними..., за результатами аналізу..., за результатами досліджень..., за оцінками вчених..., за твердженнями вчених..., як зазначає..., згідно з нормативною документацією, згідно з даними табл. 1, отримані дані, підтвердженням цього є результати дослідження, доволі результативними є дослідження...; виявлено, визначено, виділено, відзначено, встановлено, показано, представлено, розроблено, доведено, переконливо доведено, визначено й рекомендовано; відзначалось; вказує, наголошує; аналіз літературних, статистичних та нормативних даних свідчить про те, що...; тому у більшості досліджень застосовують..., науковці... підкреслюють той факт, що...; автори дослідження наголошують...; дослідження, проведені..., показали...; результати показали...; низка вчених вказували, що...; детальну оцінку провів...; вчені обґрунтували можливість*

застосування... для...; були детально вивчені...; можемо розглянути. Наведемо приклади: **Встановлено значну ефективність** роздільного та інтегрованого застосування мікробного препарату Ризобофіт, регулятора росту рослин природного походження Регоплант і гербіциду Фабіан в агроценозі сої в умовах Правобережного Лісостепу України [Агроекологічний журнал, 2022 № 1, с. 100]; **Виконання цих досліджень дало змогу здійснити** еколого-типологічну оцінку лісової рослинності Середнього Придніпров'я [Агроекологічний журнал, 2022 № 1, с. 39];

- покликання на ефективні дослідницькі методи чи дослідницький інструментарій: перевагою застосування є..., ... застосування... дає змогу..., одним із найперспективніших є..., широко застосовують, перевагами цього процесу є можливість..., було отримано..., велику роль у ефективності... відіграє..., здійснювали за методикою..., визначали за методом..., розроблено низку рецептур, розроблені методи передбачають..., найоптимальнішим є поєднання систем... Наприклад: **Найоптимальнішим є поєднання систем** низької і середньої роздільної здатності (радіометр AVHRR метеосупутників серії NOAA, багатозональний сканер MODIS супутника Terra, супутники Landsat-8,9, Sentinel-3) **та систем** високої роздільної здатності (SPOT, RapidEye, Sentinel-2 та ін.) [Агроекологічний журнал, 2022 № 2, с. 7];

- покликання на загальновизнані факти: відомо, загальновідомо, традиційно, у періодичних виданнях з'явилась інформація..., одним із основних загальноприйнятих показників є..., аналіз... проводився за загальноприйнятими методиками...

2) «розмова» з опонентами: проведений аналіз ... не дає можливості визначити...; ці питання порушували у своїй працях... <...> однак, жоден із них, окрім автора цієї праці, не

враховував...; за різними літературними даними; з огляду на ці міркування... необхідно.... Наприклад: **З огляду на ці міркування, для локалізації руйнівних процесів агроландшафтів необхідно** змінювати структурування земельних угідь і передусім сільськогосподарських [Агроекологічний журнал, 2022 № 3, с. 153];

3) зіставлення двох і більше поглядів, які автор аналізує та оцінює: ... вченими було доведено... <...> іншими дослідженнями показано...; вчені вважають...; до основних причин ... автори відносять...<...> однак, на думку авторів, одним із визначальних чинників є...; як аргумент на користь цього погляду в літературі наведено такі дані... <...> критики теорії... пояснюють...<...> вони переконані, що...; серед більшості населення продовжує поширюватися міф... <...> однак, щоб переконатися в зворотному досить подивитися на результати...; наразі в науковій літературі розглядаються два напрями... <...> може сформуватися враження, що вони не суперечать один одному <...> разом із тим, слід зауважити, що... Наприклад: **Наразі існують різні наукові підходи, що пояснюють сутність... <...> Багато вчених дотримуються думки, що... <...> Цю думку поділяв..., який доводив, що... <...> водночас підкреслював, що... <...> Погляди... підтримує більшість сучасних дослідників... <...> Інша наукова думка щодо проблем... <...> Також існують і інші наукові напрацювання <...> Наприклад... <...> Проте на думку...** [Агроекологічний журнал, 2022 № 2, с. 36].

4) «розмова» зі своїм другим «Я» (діалог-самоаналіз, самоконтроль чи діалог різних логік для перевірки доказів): наш підхід... базується на принципі..., тому нами було порівняно..., ми припустили...; наразі... вивчений значно краще... <...> однак... <...> з іншого боку <...> крім того <...> усе це свідчить про те, що...; мусимо констатувати той факт, що... <...> за таких передумов... <...> як наслідок...

Наведемо приклад: **Низький вихід метану за зброджування власне коров'ячого гною може бути пов'язаним із низькою продуктивністю використовуваного мікробіому. У такому разі підвищення виходу метану може бути досягнуто за допомогою підбору високоефективного мікробіому, оптимізації та регуляції бродіння** [Агроекологічний журнал, 2022 № 3, с. 28].

Такий різновид діалогічності в писемному науковому тексті, як «розмова» із читачем, запрошення його до спільних роздумів, у матеріалах дослідження не виявлений.

Проаналізовані наукові статті фахового видання «Агроекологічний журнал» дають змогу констатувати, що різноманітні лексичні засоби діалогічності (оцінні судження, синонімічні конструкції дієслів на *но-*, *то-*, дієслів, ужитих у минулому часі, у 3 ос. мн. теперішнього часу) представлені в семантичній групі «розмова» з одnodумцями, яка водночас є більш розгалуженою порівняно з іншими. Характерна особливість цієї семантичної групи, зважаючи на емпіричний характер переважної більшості досліджень, – апелювання до кращих дослідницьких практик і методик. Полемізуючи з іншими дослідниками, автори часто використовують заперечні (*не дає можливості, не враховано*) та протиставні маркери (*однак, з іншого боку*), лексеми на позначення когнітивних операцій (*доведено, показано, порівняно, пояснюють*). Для здійснення діалогу зі своїм другим «Я» автори застосовують мовні засоби впорядкування послідовного викладу (*ми припустили, мусимо констатувати, як наслідок*).

Список використаних джерел

1. Корнева З. М., Павловська Ю. В. Експресивні та прагматичні засоби діалогізації англійської наукової прози. *Вісник Житомирського державного університету: Філологічні науки*.

2011. Вип. 56. С. 105–108. URL: http://eprints.zu.edu.ua/5035/1/vip_56_22.pdf (дата звернення: 22.01.2023).
2. Пільгуй Н. М. Сильові риси англомовного наукового агротехнічного дискурсу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. Вип. 6 (1). С. 81–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2015_6%281%29__21 (дата звернення: 22.01.2023).
3. Шабуніна В. В. Засоби діалогічної організації науково-навчальних текстів технічної галузі в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2010. 20 с. URL: <http://surl.li/etuprc> (дата звернення: 22.01.2023).